

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR VE ÖZEL EĞİTİM

HAZIRLAYAN

Dilâ BARAN TEKİN
Çorum Rehberlik ve Araştırma Merkezi
Görme Engelliler Sınıf Öğretmeni
Özel Eğitim Bölüm Başkanı

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR VE ÖZEL EĞİTİM

Özel eğitime başlamadan önce sahip olunması gereken öncelikli terimler vardır.

Bunlar;

- ✚ Zedelenme
- ✚ Yetersizlik
- ✚ Engel (Özür) terimleridir.

ZEDELENME

Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşan çeşitli etmenler sonucu; bir organda meydana gelen geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğudur.

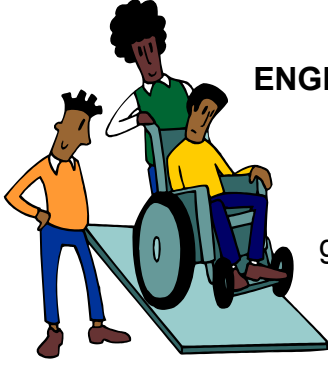
Bacakların olmayışı, kolların felçli oluşu, parmakların tutmaması, göz sinirlerinde oluşan tahribat gibi durumlar birer zedelenmedir.

YETERSİZLİK

Zedelenme sonucu, organın işlevini yerine getirememesi durumudur. Birey zedelenme sonucu, yaşamında birtakım güçlüklerle karşılaşır ve bazı güçlüklerin üstesinden gelmede yetersiz kalır.

Bacak olmadığından dolayı yürüyememe, göz sinirlerinde oluşan tahribattan dolayı görememe gibi durumlar birer yetersizliktir.

ENGEL (ÖZÜR)

Bireyin toplumun kendisinden beklediği rolleri yerine getirememesi durumudur. Birey kendisinden yapması istenilen davranışları, yetersizlik yüzünden yapamazsa, yetersizlik engele dönüşür. Bacakları olmayan bir çocuğun, beden eğitimi dersinde sandıktan atlaması istendiğinde atlayamaması ; görmeyen bir çocuktan gören yazıyla yazılmış bir kitabı okuması istendiğinde okuyamaması buna birer örnektir.

Engelin oluşumuna etki eden üç faktör vardır. Engel;

- ✚ Yetersizlikten etkilenmiş kişiden, yaşadığı toplumun beklentilerine,
- ✚ Yetersizliği olan kişiden yapması istenen işlere,
- ✚ Yetersizlikten etkilenmiş olan kişinin ve diğer kişilerin, yetersizliğe vermiş oldukları anlamlara göre oluşur.

Yetersizlik, bazı ortamlarda engele yol açabilir, bazı ortamlarda yol açmayabilir. Zihinsel yetersizliği olan bir çocuk, okulda akademik çalışmalarda problemlerle karşılaşırken, okul dışında önemli bir problemle karşılaşmayabilir. Bacakları olmayan bir çocuk, spor ya da oyun salonlarında sorun yaşarken, sınıfında hiçbir sorun yaşamayabilir.

Yetersizliğin engele dönüşmemesi için dikkate alınması gereken iki önemli husus bulunmaktadır:

- 1) Yetersizliği olan çocuğa; özel yetiştirilmiş öğretmenler, özel düzenlenmiş bireysel eğitim programları ve uygun öğretim stratejileri ile bilgi ve beceri kazandırılmalıdır.
- 2) Yetersizliği olan çocuğun içinde yaşadığı çevreyi, onun yaşayabileceği hale getirmek gereklidir.

Bu iki husus dikkate alındığında; yetersizliğin engele dönüşmesi önemli ölçüde engellenecektir.

Ancak ülkemizde yetersizliği olan çocuklara sağlanan özel eğitim hizmetlerinin son derece sınırlı olması; okulların fiziksel düzenlemelerinde ve uygulanan eğitim programlarında, bu çocukların yeterince dikkate alınmaması, yetersizlik kavramını neredeyse engel kavramıyla eş anlamlı bir hale getirmiştir.

ÖZEL EĞİTİM NEDİR?

Özel eğitim; çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir.

Özel eğitim hizmetleri, 06 Haziran 1997 tarih ve mükerrer 23011 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname doğrultusunda yürütülmektedir.

ÖZEL EĞİTİM KİMİ KAPSAR?

Özel eğitim; özel gereksinimi olan ve bu özelliğinden dolayı farklı eğitim gereksinimi, ancak bireysel olarak planlanmış öğretim programlarıyla karşılanabilen çocukları kapsamaktadır.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUK KİMDİR?

Özel gereksinimli çocuk; çeşitli nedenlerle, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından, akranlarından beklenen düzeyde anlamlı farklılıklar gösteren çocuktur.

Özel gereksinimli çocuklar, yetersizlik alanlarına göre sınıflandırılırlar. Aşağıda özel gereksinimli çocuklara ilişkin, **M.E.B. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (Mayıs- 2006)** yer alan tanımlar verilmiştir:

Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireydir.

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Birey: Dili yazılı ya da sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapma güçlüğü nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Otistik Birey: Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılığı erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve bu özellikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

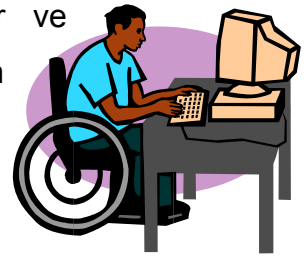
Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Birey: Yaşına ve gelişim seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerini en az iki ortamda ve altı ay süreyle gösteren, bu özellikleri yedi yaşından önce ortaya çıkan, özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Görme Yetersizliği Olan Birey: Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

İşitme Yetersizliği Olan Birey: İşitme duyarlılığının kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Ortopedik Yetersizliği Olan Birey: Hastalıklar, kazalar ve genetik problemlere bağlı olarak kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Serebral Palsili Birey: Doğum öncesi, doğum sırası ya da doğum sonrasında meydana gelen beyin hasarının neden olduğu kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı motor becerilerde yetersizliğinden dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Süreğen Hastalığı Olan Birey: Sürekli ya da uzun süreli bakım ve tedavi gerektiren hastalığı nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

Üstün Yetenekli Birey: Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda, akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.

Birden Fazla Yetersizliği Olan Birey: Birden fazla alanda görülen yetersizlik nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir.

ÖZEL EĞİTİMİN AMAÇLARI NELERDİR?

Özel eğitim; Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

1. Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,
2. Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini,
3. Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar.

ÖZEL EĞİTİMİN İLKELERİ NELERDİR?

Özel eğitimin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi, başarıya ulaşabilmesi bazı ilkelerin bilinmesi ve dikkate alınmasına bağlıdır.

Türk milli eğitimini düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler **Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde** belirtilmiştir. Bunlar:

1. Özel eğitim gerektiren tüm bireyler; ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
2. Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır.
3. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan plânlanır ve yürütülür.
4. Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitim performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
5. Özel eğitim gerektiren bireylerin, her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
6. Özel eğitim gerektiren bireyler için, bireyselleştirilmiş eğitim plânı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirilerek uygulanır.
7. Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılmaları ve eğitimleri sağlanır.
8. Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde çalışılır.
9. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde plânlanır.

ÖZEL EĞİTİM NEYİ ÖĞRETİR?

Özel eğitim, genel eğitimden içerik yönünden farklılaşmaktadır. Olağan çocukların kendiliğinden edindikleri becerilerin büyük bir kısmını, yetersizlikten etkilenmiş çocuklara, yoğun ve sistematik biçimde öğretmek gerekmektedir.

Giyinme, soyunma, yemek yeme gibi becerileri olağan çocuklar, yetişkinleri gözleyerek ve taklit ederek öğrenirler. Ancak çocuk yetersizlikten etkilenmişse bu becerileri tek başına öğrenemez. Örneğin; görme yetersizliğine sahip bir çocuk, görmesindeki sınırlılık ya da yokluk nedeniyle gözleme ve taklit etme becerilerini, sadece işitsel ve dokunsal uyarılarla yapabilmekte; görsel uyarıları ise yetersizliğinden dolayı algılayamamakta ve dolayısıyla taklit edememektedir. Bu nedenle; giyinme, soyunma, yemek yeme, diş fırçalama gibi becerilerin görme yetersizliğine sahip çocuklara sistematik ve aşamalı bir biçimde öğretilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde zihinsel yetersizliği olan bir çocuk; duyu organlarında sınırlılık olmamasına karşın, bu organlarla almış olduğu uyarıları birleştirmede, saklamada ve geri çağırmadaki yani bilişsel süreçlerdeki yetersizliklerinden dolayı kendiliğinden bu becerileri öğrenemez. Bu becerilerin zihinsel yetersizliği olan çocuğa öğretilmesi gerekir.

Bunların yanı sıra, yetersizlikten etkilenmiş çocuklara yetersizliğin engelleyici etkilerini önlemek ya da azaltmak için yetersizlik alanlarına göre bazı becerilerin de öğretilmesi gerekir. Görme yetersizliği olan çocuklara Braille alfabeyle okuma-yazma öğretilmesi ya da işitme yetersizliği olan çocuklara işaret diliyle konuşma öğretilmesi buna bir örnektir.

Özel eğitimin genel eğitimden ayrıldığı bir diğer nokta ise, içeriğin düzenlenişidir. Genel eğitimde içerik; ortalama olarak çevredeki çocuklar için oluşturulan merkezî programlarla belirlenirken, özel eğitimde programın içeriğini, çocuğun gereksinimi belirler.

ÖZEL EĞİTİM NASIL ÖĞRETİR?

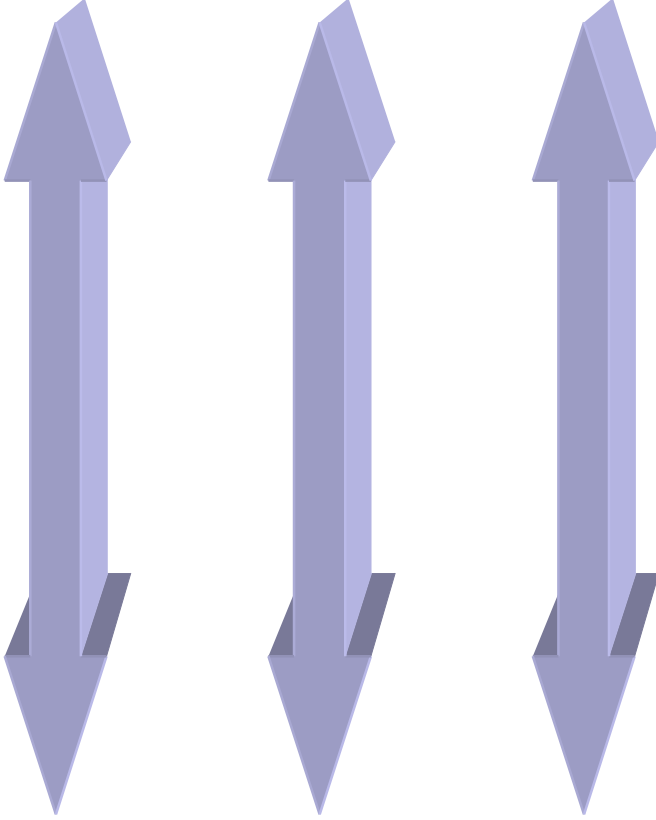
Özel eğitim, genel eğitimden kullandığı yöntemler, materyaller, programın uygulanması ve bireyselleşmiş tekniklerle de ayrılır.

Temel ilkeler açısından bakıldığında; özel eğitim öğretmeni de genel eğitimde görev alan öğretmenlerle, aynı öğretim yöntem ve stratejilerini kullanmaktadır. Tek farklılık; özel eğitim öğretmenin bireyselleştirilmiş eğitim programlarını uygulamada kullandığı stratejilerdir.

ÖZEL EĞİTİM NEREDE UYGULANIR?

Özel Eğitim, özel gereksinimli çocukların yetersizlik alanlarına göre oluşturulan özel eğitim kurumlarında uygulanır. Özel eğitim kurumları; ayrı eğitim kurumları ve birlikte eğitim kurumları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

En Çok Öğrenci En Ekonomik En Az Sınırlayıcı

En Az Öğrenci En Pahalı En Çok Sınırlayıcı

B
İ
R
L
İ
K
T
E

A
Y
R
I
E
Ğ
İ
T
İ
M

AYRI EĞİTİM ORTAMLARI

Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin, normal akranlarından ayrılıp bir arada eğitim gördüğü düzenlemelerdir.

1) Bakım Kurumları / Hastaneye Dayalı Eğitim

Hastane ilköğretim okulları; sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıkları sebebiyle eğitime devam edemeyen, çeşitli hastalıklarından dolayı resmî ve özel hastanelerde yatan ve tedavi gören çocuklar için ders yılı kayıplarını önlemek amacıyla açılan özel eğitim kurumlarıdır.

Bu kurumlar; Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversiteler arasında imzalanan protokol çerçevesinde açılmaktadır. Hastane ilköğretim okullarında sınıf mevcudu en fazla, okul öncesi ve ilköğretimde 10 öğrenciden oluşur. Eğitim alacak bireylerin hastalığı ve eğitim ortamına ilişkin şartlar dikkate alınarak bireylerin haftalık ders saatleri 10 saatten az olmamak üzere planlanır.

Bakım kurumları ise; en az öğrencinin bulunduğu, en çok sınırlayıcı ve en pahalı özel eğitim kurumlarıdır. Uzman personelleri; psikolog, doktor, özel eğitim öğretmeni, fizyoterapist, sosyal hizmet uzmanı ve konuşma terapistidir. Burada hizmetler eşgüdümlü bir çalışmanın sonucunda amacına ulaşmış olur. Ülkemizde bulunan bir eğitim sistemidir.

ÖR: Ankara Saray Rehabilitasyon ve Bakım Kurumu

2) Yatılı Okullar

Yatılı okullar, yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler için mimarî düzenlemelerin, araç-gereçlerin ve özel eğitim hizmetlerinin sağlandığı; ayrıca onların bakımı için gerekli düzenlemelerin yapıldığı eğitim ortamlarıdır.

Yaşadığı çevrede eğitim hizmetlerinden yararlanması mümkün olmayan, okula gidip gelme sorunu halledilemeyen, annesi babası olmayan yetersizlikten etkilenmiş çocuklar için yatılı okullara gereksinim vardır.

Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin, buradaki eğitimlerinin dışında evlerine gidebilmeleri ve buldukları yerde hem bakım, hem de eğitimlerinin yapılabilmesi, yatılı okulları bakım kurumlarına göre daha az sınırlayıcı kılmaktadır. Ayrıca bu okullar gündüzlü eğitim hizmeti de verebilmektedir.

Yatılı okulların öğrenci sayısı, hastane ve bakım kurumlarına göre daha fazladır. Ülkemizde yaygın olarak bulunmaktadır ve adları genellikle yetersizlik adlarıyla birlikte kullanılır.

ÖR: Görme-İşitme-Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları
İşitme-Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri

3) Gündüzlü Okullar

Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin, yetersizlik alanlarına göre yalnızca gündüzleri devam ettikleri eğitim kurumlarıdır. Bu okullarda çocukların barınma hizmetleri sağlanmaz, sadece eğitim hizmetleri sağlanır.

Gündüzlü okullar; özel eğitim personeli, destek hizmetler ve özel araç-gereçlerle donatılmışlardır.

Bu tür eğitim kurumları; öğrencilerin okul dışındaki zamanlarda, diğer kişilerle etkileşimlerinin sürmesi bakımından yatılı okullara göre daha olumlu olma özelliği gösterirler. Yatılı okullara göre öğrenci sayıları daha fazladır ve daha az sınırlayıcıdır.

ÖR: Üstün yetenekli çocukların eğitim gördüğü

“Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)”

Orta düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların eğitim gördüğü

“Eğitilebilir Zihinsel Engelliler ilköğretim Okulları

İlköğretimi tamamlayan orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim gördüğü **“İş Okulları”**

Ağır düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların eğitim gördüğü

“Eğitim Uygulama Okulları”

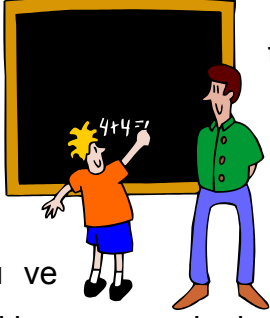
Eğitim uygulama okulunu bitiren çocukların eğitim gördüğü

“İş Eğitim Merkezleri”

Otistik çocukların eğitim gördüğü

“Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri (OÇEM)”

4) Özel Sınıf Düzenlemesi (Özel Eğitim Sınıfı)

ve
Yatılı ve

Yetersizlikten etkilenen öğrencilerin, akademik öğretiminin tamamını normal okul içerisindeki özel sınıfta izlediği eğitim ortamıdır.

Özel sınıfa devam eden öğrenciler, sadece teneffüslerde okul giriş-çıkışlarında olağan öğrencilerle bir arada olmaktadır. gündüzlü özel eğitim okullarına göre, yetersizlikten etkilenmiş çocukların, normal akranları ile daha fazla etkileşim içerisinde olmasını sağlayan bir uygulamadır. Ancak bunun tam tersi olarak, okul içinde bir etiketlemeye yol açması ve yetersizlikten etkilenmiş çocukların ailelerini olumsuz bir biçimde etkilemesi de mümkündür.

Özel sınıf uygulamasının yararlı olabilmesi için; bu sınıflarda özel eğitim öğretmenlerinin çalışması ve öğrencilerin özelliklerine göre uygun araç-gereçlerin bulunması gerekmektedir.

Özel eğitim sınıflarında aynı tür yetersizliği olan öğrenciler eğitim görür. Sınıf mevcudu en fazla; okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde 10, ortaöğretim ve yaygın eğitimde 15'dir. Otistik çocuklar için her tür ve kademede açılan özel eğitim sınıflarında ise sınıf mevcudu en fazla 4 öğrencidir.

Özel sınıf düzenlemesi ülkemizde yaygın olarak zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler için uygulanmaktadır.

Ayrı Eğitim Ortamlarının Avantajları

- Özel eğitim okullarında sınıflar küçük ve öğretim düzenlemeleri öğrencilerin özelliklerine uygun olarak oluşturulmuştur.
- Özel okul ve sınıflarda öğrenci sayısını sınırlı tutmak mümkündür. Bu da öğrencilerle birebir ilgilenme olanağı vermektedir.
- Özel eğitim okullarında sınıflar, öğrencilerin özelliklerine uygun olarak düzenlenmekte ve öğretim gerçekleştirilmektedir.
- Özel eğitim okullarında öğretmenler özel olarak yetişmiş olmaları nedeniyle, öğrencilerle daha fazla ilgilenmekte ve öğrencilerin özelliklerine uygun eğitim verebilmektedirler.

- ✚ Ayrı eğitim ortamlarında yetersizlikten etkilenmiş çocuklar, sürekli merak konusu olmaktan ve kendilerinin farklı görülmelerinden kurtulurlar. Yetersizlikten etkilenmemiş kişilerin olumsuz tutumlarıyla karşı karşıya gelmekten kurtulurlar.
- ✚ Ayrı eğitim ortamlarında, ek araç-gereç ve destek hizmetleri daha kolay ve yaygın olarak sağlanabilmektedir.

Ayrı Eğitim Ortamlarının Dezavantajları

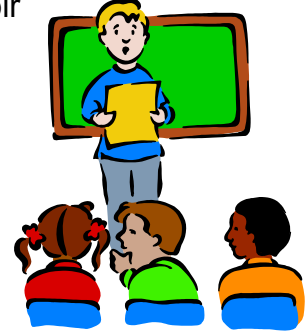
- ✚ Özel eğitim okulları, yetersizlikten etkilenmiş çocukları akranlarından ayırmaktadır. Bu da yetersizlikten etkilenmiş çocuklara sosyal deneyim, yaşantı ve bazı becerileri kazandırmada sınırlılıklar yaratmaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş çocuklar hep bir arada yaşadıklarında, kendilerine göre bir hayat kurmaktadır. Diğer insanlarla birlikte yaşamaya başladıklarında güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Birlikte eğitim ortamlarında eğitildiklerinde ise sosyal becerileri sınırlandırılmamış olmaktadır.
- ✚ Genellikle özel eğitim okullarını, yetersizlikten etkilenmiş çocuğun yaşadığı çevrede açmak olanaklı olmamaktadır. Bu durum çocuğun ailesinden, arkadaşlarından ve yakınlarından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Çocuğun duygusal gelişimi için uygun ortam hazırlanmamaktadır. Çocukların davranışlarında, kişiliklerinin gelişiminde aile önemlidir. Aileden uzaklaşma, çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle çocukların birlikte eğitim ortamlarında yetiştirilmeleri önemli olmaktadır.
- ✚ Yetersizlikten etkilenmiş çocuklar hiç değilse yaşamının bir döneminde, olağan çocuklarla bir arada bulunacaklardır. Yetersizlikten etkilenmemiş çocukların arasına katılma ne kadar erken olursa, yetersizliği olan çocuğun da topluma uyumu o denli kolay ve yararlı olacaktır. Bir anlamda toplum onlar için doğal sağaltım ortamı olacaktır.
- ✚ Normal okullarda yetersizlikten etkilenen çocukların bulunması, normal öğrencilerin bu öğrencilere daha doğal davranmalarına neden olacaktır.
- ✚ Ayrı eğitim ortamları; engelli öğrencileri, bilişsel yeteneklerinin gelişmesine yönelik programlardan uzaklaştırmaktadır. Programlar meslekî eğitim becerisi kazandırma ağırlıklıdır. Bu durum özel eğitim okul ve sınıflarında, amaçların sınırlandırılmasına ve standartların düşmesine neden olmaktadır.

BİRLİKTE EĞİTİM ORTAMLARI

Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin, normal akranlarıyla bir arada eğitim gördüğü ortamlardır.

Normal Sınıf Düzenlemesi

Normal sınıf, "birlikte eğitim ortamı" olarak da adlandırılmaktadır. Birlikte eğitim ortamlarında öğrenciler, eğitimlerinin çoğunu normal sınıflarda alırlar. Ancak öğrencilerin gereksinimlerine göre bazı zamanlarda destek eğitim hizmetleri de verilir.

Yetersizlikten etkilenme derecesi az olan öğrenciler için yalnızca özel araç-gereç desteği sağlanır. Bunun yanı sıra öğrencinin yetersizlikten etkilenme derecesi ve diğer özellikleri daha farklı destek özel eğitim hizmetlerinin verilmesini de gerektirebilir.

Bağımsız hareket eğitimi, okuma eğitimi, tuvalet eğitimi gibi becerilerin verilmesini gerektiren durumlarda, bu becerilerin kazandırılması için öğrenciler sınıflarından ayrılır ve uzman öğretmenle birlikte çalışır. Diğer derslerde ve zamanlarda normal sınıftaki çalışmalarına devam eder.

Bu tür çalışmaları yürütecek özel eğitim öğretmeni, büyük okullarda yalnız bir okul için görevlendirilir. Bu durumda bu uygulama **kaynak oda eğitimi** adını alır.

Birkaç okul için özel eğitim öğretmenin görevlendirilmesine ise **gezici öğretmenlik** denir.

Kaynak odada verilen eğitim; ek özel eğitim ve terapi hizmetlerinin, okulun içinde bir alan odada gerçekleştirildiği ve çocuğun normal sınıfa kayıtlı olduğu bir düzenlemedir. Bu düzenlemede çocuğa akranlarıyla birlikte sadece geri kaldığı konularda ve alanlarda kendi sınıfına hazırlayacak şekilde hizmetler sağlanır. Bu uygulamaya **yarı zamanlı kaynaştırma** da denilmektedir.

Gezici öğretmenlik ise; sınıf öğretmenine gerektiğinde danışmanlık yapılarak ve özel araç-gereçler sağlanarak; yetersizlikten etkilenmiş çocuğa dolaylı olarak özel eğitim hizmetlerinin sağlandığı düzenlemedir. Özel eğitim öğretmeni zaman zaman sınıfa gelerek öğrencinin gereksinim duyduğu konu ve alanlarda sınıf öğretmeniyle işbirliğinde bulunur, öğretim düzenlemeleri yapar ve öğretmene destek hizmet sağlar.

ÖR: Lise birinci sınıfa devam eden görme yetersizliğine sahip bir öğrenciye gezici öğretmen; gerekli araç-gereçleri sağlayarak, sınav sorularını kabartma yazıyla yazarak ve sınav kâğıtlarını okuyarak öğretmene destek hizmet vermiş olur. Zamanla öğretmenin kendi başına bu işleri yapmasına imkân verecek düzenlemelerde bulunur.

☆ Yetersizlikten etkilenmiş çocuklar normal sınıflarda, yetersizlikten etkilenmemiş çocuklarla bir arada eğitim görürler. Bu nedenle diğer bütün özel eğitim ortamlarına göre; engelli çocuğu toplumdan soyutlamayan en olumlu ve en az sınırlandırıcı uygulamadır.

ÖZEL EĞİTİMDE TANILAMA NASIL YAPILIR?

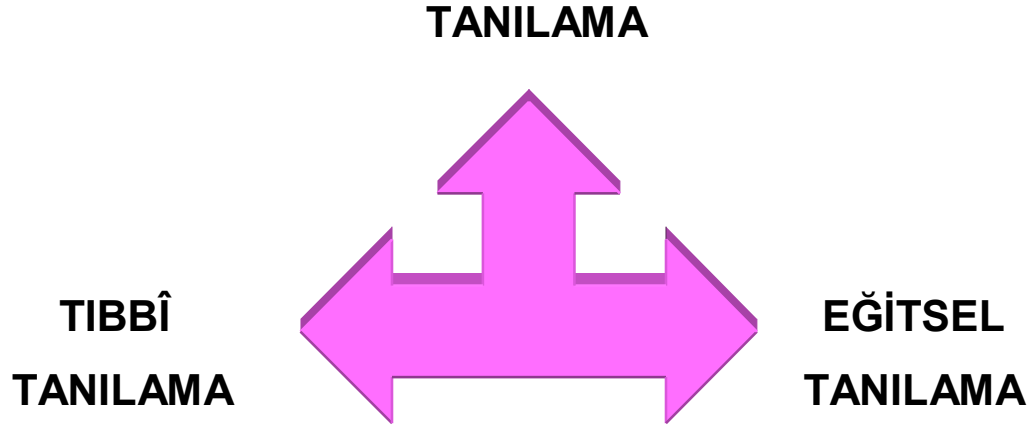
Tanılama; özel eğitim gerektiren bireylerin, yeterli-yetersiz yönleri ile bireysel özelliklerini, ilgilerini belirlemek amacıyla tıbbî, psiko-sosyal ve eğitim alanlarında yapılan değerlendirme sürecidir.

Belirleme ve tanılama süreci, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel ve sosyal hayatlarının şekillendirilmesinde en belirleyici süreçtir.

Tanılama ilkeleri şunlardır;

- 1) **Erkenlik İlkesi:** Tanılama mümkün olduğunca erken yaşta yapılır.
- 2) **Bütünlük İlkesi:** Tanılama çok yönlü, bireyin tüm gelişim öyküsü değerlendirilerek yapılır.
- 3) **Çeşitlilik İlkesi:** Tanılama sürecinde uygulanan tekniklerde, yöntemlerde, disiplinlerde çeşitlilik esastır.
- 4) **Süreklilik İlkesi:** Tanılama süreci farklı disiplin alanlarındaki uzmanlarca sürekli değerlendirilir.
- 5) **Yeterlilik İlkesi:** Tanılamada bireyin yeterli-yetersiz olduğu yönler birlikte değerlendirilir.
- 6) **İşbirliği İlkesi:** Tanılama sürecinde aile, okul ve uzmanlar işbirliği içinde çalışır.
- 7) **İsteklilik İlkesi:** Tanılama sürecinin her aşamasında ailenin ve gerektiğinde bireyin görüşü alınarak katılımı sağlanır.
- 8) **Gizlilik İlkesi:** Tanılama sürecinin her aşamasında birey ile ailenin görüş ve onayları alınmadan hiçbir açıklama yapılmaz. Elde edilen bilgi ve değerlendirme sonuçları eğitim ve yönlendirme amaçlı kullanılır.

Özel eğitim gerektiren bireylerin tanınması ve eğitim hizmetlerinin belirlenmesinde iki tür tanılamadan yararlanılmaktadır.

TIBBÎ TANILAMA

Tıbbî tanılama; özel eğitim gerektirdiği düşünülen bireyin, yaşamını ve eğitim-öğretimini sürdürebilmesi için fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan literatürde saptanmış alt ve üst sınırların neresinde olduğunun belirlenmesine yönelik çok yönlü değerlendirme sürecidir.

Tıbbî tanılamada, tıbbî veriler ve psikometrik ölçümler esas alınarak; yetersizliğin olup olmadığı belirlenmekte ve yetersizliğe neden olan zedelenmenin yeri, derecesi, zedelenmeye yol açan etmenlerin neler olduğu, süregelen ya da ilerleyici olup olmadığı gibi özellikler tespit edilmektedir.

Tıbbî tanılamada yetersizliğin işlevsel betimi söz konusudur. Yetersizliğin işlevsel betimi; yetersizlikten etkilenen organdan, ne kadar ve nasıl yararlandığını ve işlevini artırmak için nelere gereksinimi olduğunu belirlemedir.

Tıbbî tanılamada bireyde var olan zedelenmenin nasıl bir gelişim göstereceği, nasıl giderilebileceği üzerinde yoğunlaşmakta ve bu verilere dayanılarak, yetersizlikten etkilenme derecesini en aza indiren tıbbî önlemler üzerinde durulmaktadır. Tıbbî tanılamada yer alan bu verilerle, özel eğitim gerektiren birey için uygun eğitim ortamlarına ve programlarına karar vermek mümkün değildir. Özel eğitime gereksinimi olan bireyin, en uygun eğitim ortamına yerleştirilebilmesi için, hangi becerileri gerçekleştirebildiğini ve hangilerini gerçekleştirmeye gereksinimi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

EĞİTSEL TANILAMA

Eğitsel tanılama; yetersizlikten etkilendiği tespit edilen bireyin, gelişim ya da disiplin alanlarında yapabildiklerinin, yani yeterliliklerinin belirlenerek, gereksinimlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

Bütün özür gruplarında özel eğitim gereksinimi düşünülen birey, tıbbî tanılama sürecinden sonra eğitsel tanılama sürecine alınır. Eğitsel tanılama sürecinde, eğitsel amaçla, bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ile eğitim ihtiyaçları belirlenerek, en az sınırlandırılmış eğitim ortamına ve özel eğitim hizmetine karar verilir.

Eğitsel tanılamada özrün işlevsel betimi söz konusudur. Özrün işlevsel betimi; yetersizliğin veya yetersizlikleri olan çocuğun, yapması gereken davranışlardan hangilerini gösterdiği ve hangilerini göstermeye gereksinimi olduğunu belirlemedir.

Eğitsel tanılama; rehberlik ve araştırma merkezlerinde oluşturulan “**özel eğitim değerlendirme kurulu**” tarafından yapılır. Bu süreçte ölçüt bağımlı ölçü araçlarından, gözlemlerden ve görüşme formlarından yararlanır.

Eğitsel tanılama süreci sonunda özel eğitime gereksinimi olduğu tespit edilen her birey için “Eğitim Planı” hazırlanır. Eğitim planında, bireyin tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı ile öncelikli eğitim ihtiyaçlarına göre belirlenen yıllık amaçlar yer alır.

Eğitsel tanılama süreci sonunda oluşturulan eğitim planı; BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) hazırlanmasında, öğrencinin başlangıç noktası ya da temel alınacak düzeyi demektir. Bireyselleştirilmiş eğitim programı sürecine bu bilgiler ile devam edilir.

TANILAMA SÜRECİ

EĞİTİM PLANI ÖRNEĞİ

Öğrencinin;

Adı Soyadı :

T.C. Kimlik No :

Doğum Tarihi :

İnceleme Tarihi :

ÖĞRENCİNİN:

I- EĞİTİM PERFORMANSI

A. Kavram Bilgisi Becerileri

1. Renk Kavramı : Öğrenci ana ve ara renkleri (sarı-kırmızı-mavi-yeşil-turuncu-pembe) tanımaktadır. Ayrıca karışık olarak verilen renkleri eşleştirebilmektedir.

2. Şekil Kavramı : Verilen şekilleri (kare, üçgen, dikdörtgen, daire) eşleştirememekte ve istenildiğinde şeklin aynısını gösterememektedir. Ayrıca şekillerin isimlerini bilmemektedir.

3. Zıt Kavramlar : Yüksek-alçak, uzak-yakın, kalın-ince, uzun-kısa, az-çok, yumuşak-sert ve ağır-hafif kavramlarına sahip değildir. Sadece büyük-küçük kavramlarını ayırt edebilmektedir.

4. Konum Kavramları : İstenildiğinde bir nesneyi diğer nesnenin içine, altına ve üstüne yerleştirebilmektedir. Ancak dışına, önüne, arkasına ve yanına yerleştirememektedir. İstenildiğinde sıralı nesnelere arasından baştakini, ortadakini ve sondakini gösterememektedir.

B. İletişim Becerileri

Öğrenci söylenenleri dinlerken her zaman göz kontağı kurmamaktadır. Olumlu mesajlara gülümseyerek tepki verebilmektedir. Gösterilen nesnenin ne olduğunu söyleyebilmekte ve söylenen sözcüğü tekrar edebilmektedir. Ne yapmak istediğini basit cümlelerle söyleyebilmektedir. Ancak kendisini yeterince ifade edememektedir. Ayrıca sürekli başka şeylerle meşgul olduğundan, verilen tek sözcüklü yönergeleri, iki ve ikiden fazla eylem bildiren yönergeleri anlamakta ve yerine getirmekte zorlanmaktadır.

C.Türkçe-Matematik Becerileri

Öğrenci henüz okuma-yazma becerilerini kazanamamış. El kasları son derece zayıf. Harflerin ve rakamların birkaçı dışında hiçbirini tanımamaktadır. Kendisine anlatılan hikâyeyi ise başka şeylerle meşgul olduğundan dolayı dinleyememiş, bu nedenle de sorulan sorulara cevap verememiştir. Bunların dışında sadece 10'a kadar birerli sayabilmektedir.

II- İHTİYAÇLAR

Öğrencinin verilen şekilleri eşleştirebilmeye ve isimlerini söyleyebilmeye; zıt kavramları ayırt edebilmeye; istenildiğinde bir nesneyi diğer nesnenin dışına, önüne, arkasına ve yanına yerleştirebilmeye ve sıralı nesnelere arasından baştakini, ortadakini, sondakini gösterebilmeye; kendisini ifade edebilmeye; verilen iki sesli heceleri okuyabilmeye ve söylenen iki sesli heceleri yazabilmeye; dinlediğini anlama becerilerini geliştirebilmeye; 100'e kadar birerli, onarlı ve beşerli ritmik sayabilmeye; tek basamaklı sayıları okuyup yazabilmeye; nesnelere toplama ve çıkarma yapabilmeye gereksinimi vardır.

III- YILLIK AMAÇLAR

(Bir yıl içerisinde kazandırılması hedeflenen davranışlardır.)

1. Öğrenci bağımsız olarak kendisine verilen şekilleri (kare-üçgen-daire-dikdörtgen) eşleştirir.
2. Öğrenci bağımsız olarak şekillerin (daire-kare-üçgen-dikdörtgen) isimlerini söyler.
3. Öğrenci bağımsız olarak istenildiğinde sıralı nesnelere arasından baştakini, ortadakini ve sondakini gösterir.
4. Öğrenci bağımsız olarak yüksek-alçak, uzak-yakın, kalın-ince, az-çok, ağır-hafif, uzun-kısa ve yumuşak-sert kavramlarını ayırt eder.
5. Öğrenci bağımsız olarak istenildiğinde bir nesneyi diğer nesnenin dışına, önüne, yanına ve arkasına yerleştirir.
6. Öğrenci bağımsız olarak kendisini ifade eder.
7. Öğrenci bağımsız olarak verilen iki sesli heceleri okur.
8. Öğrenci bağımsız olarak söylenen iki sesli heceleri yazar.
9. Öğrenci bağımsız olarak, kendisine okunan hikâyeyi (basit düzeyde) dinledikten sonra, hikâyeye ilgili sorulan soruların en az %75'ine doğru cevap verir.

10. Öğrenci bağımsız olarak 100'e kadar birerli, onarlı ve beşerli ritmik sayar.
11. Öğrenci bağımsız olarak verilen tek basamaklı doğal sayıları okur.
12. Öğrenci bağımsız olarak söylenen tek basamaklı doğal sayıları yazar.
13. Öğrenci bağımsız olarak nesnelere toplama işlemi yapar.
14. Öğrenci bağımsız olarak nesnelere çıkarma işlemi yapar.

Üye
Adı-Soyadı
İmza

Üye
Adı-Soyadı
İmza

Üye
Adı-Soyadı
İmza

Üye
Adı-Soyadı
İmza

Kurul Başkanı

Adı-Soyadı
İmza

KAYNAKÇA

1. Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Ders Notları.
2. Özel Eğitime Giriş - Karatepe Yayınları. Prof. Dr. Mehmet ÖZYÜREK, Prof. Dr. Yahya ÖZSOY, Prof. Dr. Süleyman ERİPEK
3. Özel Eğitime Giriş - Gündüz Yayıncılık. Editör: Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN
4. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Mayıs-2006)